

Sygn. akt V CZ 39/20

POSTANOWIENIE

Dnia 24 lipca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Monika Koba (sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

w sprawie ze skargi kasacyjnej wniesionej przez powódkę B. M.

od wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 5 kwietnia 2019 r.,

sygn. akt II Ca (...)

w sprawie z powództwa B. M.

przeciwko Skarbowi Państwa - Staroście Powiatu S.,

Marszałkowi Województwa (...) oraz Gminie S.

z udziałem interwenienta ubocznego Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 24 lipca 2020 r.,

zażalenia powódki na postanowienie Sądu Okręgowego w W.

z dnia 4 lutego 2020 r., sygn. akt II Ca (...) (II WSC (...)),

1) oddała zażalenie,

**2) nie obciąża powódki kosztami postępowania
zażaleniowego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 4 lutego 2020 r. Sąd Okręgowy w W. odrzucił skargę kasacyjną powódki B. M. od wyroku tego Sądu z dnia 5 kwietnia 2019 r. W motywach rozstrzygnięcia wskazał, że powódka nie uiściła opłaty od skargi

kasacyjnej w kwocie 3.360 zł, a jej wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym postanowieniem Sądu Okręgowego z dnia 25 października 2019 r. został oddalony. Stwierdził, że przyznanie powódce zwolnienia od kosztów sądowych w zakresie opłaty od skargi kasacyjnej nie było uzasadnione. Powódka posiada bowiem atrakcyjny zawód (ekonomistka), jest osobą młodą, a z pracy zarobkowej uzyskuje stałe miesięczne dochody w kwocie 2.200 zł brutto. Dodatkowo wraz z mężem uzyskuje dochód z gospodarstwa rolnego w kwocie przynajmniej 1.600 zł miesięcznie, po odliczeniu kosztów w postaci podatku rolnego (4.000 zł rocznie), kredytu na nawozy (4.000 zł) oraz ubezpieczenia (850 zł). Małżonkowie posiadają dwoje dzieci, na które uzyskują świadczenie 500+ (1.000 zł). Ponadto powódka jest właścicielką nieruchomości (0,54 ha) zabudowanej domem mieszkalnym oraz nieruchomości rolnej (17,80 ha), posiada więc zdolność kredytową zapewniającą jej możliwość pozyskania dodatkowych środków na sfinansowanie kosztów procesu.

W zażaleniu na to postanowienie powódka, domagając się jego uchylenia, zarzuciła naruszenie art. 102 ust. 1 i 112 ust. 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jedn. tekst: Dz. U. z 2020, poz. 755, ze zm., dalej jako: „u.k.s.c.”) oraz art. 398⁶ § 2 k.p.c.

W odpowiedzi na zażalenie Skarb Państwa - Starosta Powiatu S. zastępowany przez Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej wniósł o oddalenie zażalenia i zasądzenie kosztów postępowania zażaleniowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z uchwałą składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasadą prawną - z dnia 16 marca 2017 r., sygn. akt III CZP 82/16 (OSNC 2017, nr 7-8, poz. 75), w razie wniesienia przez stronę zastępowaną przez radcę prawnego (adwokata, rzecznika patentowego) skargi kasacyjnej, od której - stosownie do wskazanej wartości przedmiotu zaskarżenia - pobiera się opłatę stałą lub stosunkową, sąd drugiej instancji, po doręczeniu postanowienia oddalającego w całości lub w części wniosek o zwolnienie skarżącego od kosztów sądowych oraz bezskutecznym upływie terminu przewidzianego w art. 112 ust. 3 u.k.s.c., odrzuca skargę kasacyjną na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c. Jak wyjaśnił Sąd

Najwyższy w uzasadnieniu tego orzeczenia, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2010 r. II UZP 4/10, (OSNP 2011, nr 3-4, poz. 38), mająca moc zasady prawnej, nie dotyczy szczególnej regulacji zawartej w znowelizowanym art. 112 ust. 3 u.k.s.c., ale wskazuje na ogólnie rozumiane skutki uchylenia art. 130² § 3 k.p.c. i nie pozostaje w opozycji do stanowiska o braku podstaw do wzywania strony reprezentowanej przez zawodowego pełnomocnika do uiszczenia opłaty sądowej pod rygorem odrzucenia skargi kasacyjnej po oddaleniu - zgłoszonego przed upływem terminu do jej wniesienia - wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych.

Skarżąca nie kwestionuje, że mimo prawidłowego doręczenia postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, nie uiściła opłaty od skargi kasacyjnej, co było podstawą jej odrzucenia. Zażalenie neguje natomiast prawidłowość rozstrzygnięcia Sądu drugiej instancji w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, w zakresie opłaty od skargi kasacyjnej. Zakwestionowane postanowienie, jako niezaskarżalne i wobec zgłoszenia wniosku na podstawie art. 380 w związku z art. 398²¹ k.p.c. podlega kontroli Sądu Najwyższego w postępowaniu zażaleniowym (por. m.in. niepublikowane postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2006 r., II CZ 128/06, z dnia 16 lipca 2008 r., II CZ 40/08, z dnia 6 maja 2011 r., II CZ 12/11, i z dnia 27 czerwca 2013 r., III CZ 28/13).

Instytucja zwolnienia od kosztów sądowych stanowi szczególną pomoc państwa dla osób, które ze względu na ich trudną sytuację materialną nie mogą uiścić kosztów sądowych bez wywołania uszczerbku w koniecznych kosztach utrzymania siebie i rodziny. Tym samym pomoc ta może być przyznana wyłącznie w sytuacji, gdy niemożność poniesienia kosztów postępowania, w całości lub w części, ma charakter obiektywny, na który strona nie ma realnego wpływu. Postępowanie sądowe jest bowiem co do zasady odpłatne i strona ubiegająca się o zwolnienie od kosztów sądowych winna wcześniej poczynić oszczędności we własnych wydatkach, do granic zabezpieczenia koniecznych kosztów utrzymania siebie i rodziny. Dopiero gdyby tak poczynione oszczędności okazały się niewystarczające, sąd może zwolnić ją z obowiązku uiszczenia kosztów sądowych (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2016 r., II CZ 126/16, niepubl. i z dnia 27 lipca 2016 r., V CZ 34/16, niepubl.).

Z orzecnictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wynika, że wymóg uiszczenia opłat sądowych nie może być uznany za ograniczenie prawa dostępu do sądu, które jest *per se* niezgodne z art. 6 § 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzonej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r. zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2 (Dz. U. 1993 Nr 61, poz. 284, dalej: „Konwencja”). Jednakże państwo musi zapewnić, aby dostęp do sądu nie był dla jednostki niemożliwy ze względów ekonomicznych i określić sposoby tego zapewnienia. Koszty nie mogą więc przybierać poziomu nadmiernie wysokiego tzn. nieproporcjonalnego do możliwości finansowych strony. Oceny tej proporcjonalności są dokonywane w świetle szczególnych okoliczności konkretnej sprawy i etapu postępowania, na którym jest nakładany obowiązek ponoszenia kosztów (por. m.in. wyroki ETPC z dnia 19 czerwca 2001 r. w sprawie Kreuz p. Polsce, skarga nr 28249/95, z dnia 26 lipca 2005 r. w sprawie Jedamski i Jedamska p. Polsce, skarga nr 73547/01, z dnia 26 lipca 2005 r. w sprawie Podbielski i PPU Polpure p. Polsce, skarga nr 39199/98, z dnia 20 stycznia 2009 r. w sprawie Palewski p. Polsce, skarga nr 32971/03, z dnia 6 lipca 2009 r. w sprawie Kupiec p. Polsce, skarga nr 16828/02).

Stanowisko Sądu Okręgowego, że powódka może bez uszczerbku dla utrzymania koniecznego siebie i rodziny uiścić opłatę od skargi kasacyjnej w kwocie 3.360 zł należy podzielić.

W orzecnictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że obciążenie strony kosztami sądowymi, których wysokość nie przewyższa jej jednomiesięcznych dochodów, zbliżonych do przeciętnych zarobków, z reguły nie oznacza - gdy strona nie ma innych osób na utrzymaniu - że nie jest ona w stanie ponieść kosztów sądowych bez uszczerbku dla utrzymania koniecznego siebie i rodziny (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 października 1983 r., I CZ 151/83, OSNCP 1984, nr 5, poz. 82).

Z akt sprawy wynika, że powódka otrzymuje stały miesięczny dochód przewyższający wysokość opłaty od skargi kasacyjnej i nie przekraczający jej miesięcznych dochodów. Powódka ma na utrzymaniu dwoje dzieci w wieku przedszkolnym, których utrzymanie nie generuje dużych kosztów, skoro uzyskuje

na każde z dzieci świadczenia 500+. Eksponowane w zażaleniu straty w prowadzonej działalności rolnej związane ze szkodami zalaniowymi nie są uwzględniane w szacowanych przez powódkę dochodach z gospodarstwa rolnego, deklarowanych na poziomie jedynie 1.600 zł miesięcznie. Ich ponoszenie zostało zatem uwzględnione w niskiej wysokości dochodów z działalności rolniczej, podobnie jak rozdrobnienie działek czy uciążliwy do nich dojazd. Kwestia utraty przez małżonka skarżącej zainteresowania prowadzeniem gospodarstwa rolnego - jak trafnie podniesiono w odpowiedzi na zażalenie - ma charakter niemierzalny i odnosi się raczej do dochodów przyszłych, których struktura może ulec zmianie na dochody z innych źródeł.

Przed wszystkim jednak opłata od skargi kasacyjnej jest niewygórowana, a skarżąca miała siedem miesięcy na zgromadzenie środków na jej uiszczenie, skoro wyrok Sądu drugiej instancji zapadł 5 kwietnia 2019 r., a termin na uiszczenie opłaty upłynął dopiero 22 listopada 2019 r. Ponadto powódka jest właścicielką nieobciążonych nieruchomości, posiada zdolność kredytową, bez trudu mogła zatem zgromadzić środki pozwalające na uregulowanie kosztów zasądzonych na rzecz przeciwnika procesowego i wymaganej opłaty od skargi kasacyjnej, zwłaszcza, że w toku postępowania uzyskała dodatkowe źródło dochodu w postaci kwoty 2.200 zł miesięcznie z tytułu umowy zlecenia. W takich okolicznościach faktycznych podzielić należało stanowisko Sądu Okręgowego, że nie ma podstaw by kosztami zainicjowanego przez skarżącą postępowania kasacyjnego obciążać Skarb Państwa, a zatem ogół podatników.

Argumentacja skarżącej odwołująca się do mającej miejsce - jej zdaniem - merytorycznej bezzasadności rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego jest bezprzedmiotowa. Kwestia ta uchyla się od kontroli Sądu Najwyższego w postępowaniu zażaleniowym, a mogłaby podlegać badaniu jedynie w przypadku skutecznego wniesienia skargi kasacyjnej.

Z przytoczonych względów zażalenie podlegało oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c.

O kosztach postępowania zażaleniowego Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 102 w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c. i w zw. z art. 391 § 1 i 398²¹ k.p.c.

mając na uwadze charakter sprawy związanej z nienależytą realizacją publicznoprawnego obowiązku utrzymywania urządzeń melioracji wodnych podstawowych, w której przyczyną oddalenia powództwa w stosunku do pozwanego Skarbu Państwa, był brak jego legitymacji biernej, wobec stwierdzenia, że legitymowane było Województwo (...) (jednostka samorządu terytorialnego).

jw